

Richard K. Betts * - Phương Tây sẽ làm gì nếu Nga sử dụng vũ khí hạt nhân ở Ukraine?

Nguồn: Richard K. Betts, “[Thinking About the Unthinkable in Ukraine](#)“, Foreign Affairs, 04/07/2022

Biên dịch: Nguyễn Thị Kim Phụng

Điều gì sẽ xảy ra nếu Putin quyết định sử dụng vũ khí hạt nhân?

Trong lúc cuộc chiến ở Ukraine trở nên gay gắt hơn, Tổng thống Nga Vladimir Putin đã quyết định sử dụng đến luận điệu hạt nhân. “Bất cứ ai cố gắng cản đường chúng ta, chứ chưa nói đến việc tạo ra các mối đe dọa cho đất nước và nhân dân Nga, phải hiểu rằng phản ứng của Nga sẽ là ngay lập tức và sẽ dẫn đến những hậu quả chưa từng thấy trong lịch sử,” Putin đã tuyên bố như vậy vào tháng 2 – tuyên bố đầu tiên trong rất nhiều tuyên bố cảnh báo về một cuộc tấn công hạt nhân tiềm tàng. Trong hầu hết các trường hợp, các nhà quan sát phương Tây đã gạt bỏ luận điệu này, xem nó như một trò dọa suông. Suy cho cùng, bên nào bắn phát súng hạt nhân đầu tiên cũng sẽ tự đặt mình vào một canh bạc cực kỳ rủi ro: đặt cược rằng đối thủ của mình sẽ không trả đũa theo cách tương đương, hoặc gây thiệt hại lớn hơn. Đó là lý do tại sao rất khó xảy ra trường hợp các nhà lãnh đạo với đầu óc tỉnh táo sẽ thực sự phát động quá trình tấn công hạt nhân vốn có thể hủy diệt chính đất nước mình. Tuy nhiên, khi nói về vũ khí hạt nhân, “rất khó xảy ra” vẫn là điều không đủ tốt.

Lập kế hoạch ứng phó trong trường hợp Nga sử dụng vũ khí hạt nhân là điều bắt buộc; nguy cơ sẽ lên đến mức cao nhất nếu cuộc chiến chuyển hẳn sang hướng có lợi cho Ukraine. Đó là tình huống duy nhất mà động cơ để người Nga chấp nhận rủi ro khủng khiếp ấy trở nên chính đáng, trong một nỗ lực ngăn chặn thất bại bằng cách buộc Ukraine và những người ủng hộ NATO của họ phải đầu hàng. Nga có thể làm điều này bằng cách bắn một

hoặc một số vũ khí hạt nhân chiến thuật vào các lực lượng Ukraine, hoặc bằng cách kích hoạt một vụ nổ hạt nhân tượng trưng tại một vùng đất trống.

Nhìn chung, có ba kịch bản trong đó các nhà hoạch định chính sách Mỹ phải tìm ra giải pháp để đáp trả một cuộc tấn công hạt nhân của Nga nhằm vào Ukraine. Mỹ có thể chọn luận điệu lên án một vụ nổ hạt nhân nhưng không làm gì về mặt quân sự. Họ cũng có thể sử dụng vũ khí hạt nhân của mình. Hoặc có thể kiềm chế phản công hạt nhân, nhưng sẽ trực tiếp tham chiến bằng các cuộc không kích thông thường trên quy mô lớn và huy động các lực lượng mặt đất. Tất cả những kịch bản đó đều không tốt, bởi chẳng hề có lựa chọn rủi ro thấp nào tồn tại để đối phó với hồi kết của thời kỳ cấm kỵ hạt nhân. Kịch bản chiến tranh thông thường được xem là ít tệ nhất trong ba phương án, vì nó tránh được rủi ro cao xuất phát từ hai kịch bản còn lại.

Cạnh tranh trong rủi ro

Ba mươi năm qua, các nhà hoạch định chính sách của Mỹ ít chú ý đến các động lực tiềm ẩn của leo thang hạt nhân. Ngược lại, trong Chiến tranh Lạnh, vấn đề này luôn là trọng tâm của mọi tranh luận chiến lược. Hồi đó, NATO dựa vào nguyên tắc leo thang có chủ ý – bắt đầu bằng việc sử dụng một cách hạn chế vũ khí hạt nhân chiến thuật – như một cách để ngăn chặn một cuộc xâm lược của Liên Xô. Chiến lược này gây nhiều tranh cãi, nhưng nó vẫn được áp dụng, vì phương Tây tin rằng lực lượng thông thường của họ kém hơn so với Khối Hiệp ước Warsaw. Ngày nay, với việc cán cân lực lượng bị đảo ngược sau thời Chiến tranh Lạnh, học thuyết “leo thang để xuống thang” hiện tại của Nga chính là đang bắt chước khái niệm “phản ứng linh hoạt” trong Chiến tranh Lạnh của NATO.

Ngoài mặt, NATO liên tục thúc đẩy chính sách phản ứng linh hoạt, nhưng ý tưởng này luôn lung lay về mặt chiến lược. Các kế hoạch khẩn cấp của tổ chức này sẽ không bao giờ tạo ra sự đồng thuận, đơn giản bởi vì việc bắt đầu sử dụng vũ khí hạt nhân luôn đi kèm nguy cơ ăn miếng trả miếng, từ đó dẫn đến một cuộc chiến không giới hạn theo kiểu ngày tận thế. Như J. Michael Legge, cựu thành viên Nhóm Kế hoạch Hạt nhân của NATO, đã lưu ý trong một nghiên cứu mà Tập đoàn RAND công bố năm 1983, nhóm của ông đã không thể đạt được thỏa thuận về các lựa chọn cụ thể tiếp theo, ngoài một “vụ nổ hạt nhân trình diễn” đầu tiên, mang tính biểu tượng nhằm tạo hiệu ứng tâm lý, vì lo sợ rằng Moscow luôn có thể đáp trả tương đương hoặc thậm chí mạnh hơn. Ngày nay, người ta hy vọng rằng chính tình thế tiến thoái lưỡng nan này sẽ ngăn cản Moscow gọi ‘thần hạt nhân’ ra khỏi chiếc đèn ngay từ đầu.

Nhưng các nhà hoạch định chính sách của NATO không nên chỉ dựa vào sự kiềm chế của Moscow. Putin có nhiều thứ để mất trong cuộc chiến này hơn những quốc gia có vũ khí hạt nhân đang ủng hộ Ukraine, và ông có thể đặt cược rằng trong tình thế cấp bách, Washington sẽ không sẵn lòng chơi ‘trò cò quay’ với ông. Putin có thể đóng vai kẻ điên và xem cú sốc hạt nhân như một rủi ro có thể chấp nhận được, để kết thúc chiến tranh theo ý người Nga.

Các cấp độ leo thang

Khi đối mặt với khả năng Nga sử dụng vũ khí hạt nhân, câu hỏi đầu tiên mà NATO cần trả lời là liệu cuối cùng hành động đó có nên tạo thành lằn ranh đỏ thực sự đối với phương Tây hay không? Nói cách khác, liệu một cuộc tấn công hạt nhân của Nga có kích hoạt sự thay đổi của NATO, từ việc chỉ cung cấp vũ khí cho Ukraine sang tham chiến trực tiếp hay không? Cơ sở lý luận để người Nga sử dụng vũ khí hạt nhân chiến thuật có thể là để khiến NATO không dám vượt qua lằn ranh đó, bên cạnh mục tiêu buộc Ukraine phải đầu hàng. Nếu một vài vụ nổ hạt nhân của Nga không đủ để kích động Mỹ tham chiến trực tiếp, Moscow sẽ được bật đèn xanh để sử dụng nhiều vũ khí hơn nữa, và nhanh chóng đè bẹp Ukraine.

Nếu thách thức mà ở hiện tại chỉ mới là giả thuyết thực sự xảy ra trong đời thực, thì việc tham gia vào một cuộc chiến hạt nhân hóa có thể khiến người Mỹ nhận ra đó là một thử nghiệm mà họ không muốn nhúng tay vào. Vì lý do này, có một khả năng rất thực tế là các nhà hoạch định chính sách sẽ lựa chọn kịch bản yếu nhất: nói về sự man rợ không thể tưởng tượng được của người Nga, và tiến hành bất kỳ biện pháp trừng phạt kinh tế nào chưa được sử dụng, nhưng không làm gì về mặt quân sự. Điều này sẽ báo hiệu rằng Moscow hoàn toàn có thể tự do hành động quân sự, bao gồm cả việc sử dụng thêm vũ khí hạt nhân để quét sạch hệ thống phòng thủ của Ukraine. Về cơ bản, điều này có nghĩa là thừa nhận một chiến thắng của Nga. Dù việc hạ mình là chuyện đáng xấu hổ đối với phe điều hâu, nhưng nếu vụ nổ hạt nhân thực sự xảy ra, kịch bản này sẽ có sức hấp dẫn mạnh mẽ đối với người Mỹ, bởi vì nó sẽ tránh được nguy cơ tự sát quốc gia.

Sức hấp dẫn đó phải được cân bằng bởi những rủi ro dài hạn có thể bùng phát từ việc thiết lập tiền lệ chết người, rằng phát động một cuộc tấn công hạt nhân có thể giúp người ta đạt được mục đích. Nếu phương Tây không lùi bước – hoặc, quan trọng hơn, nếu ngay từ đầu, họ muốn ngăn Putin khỏi trò chơi hạt nhân – các chính phủ cần một dấu hiệu đáng tin cậy nhất có thể, rằng việc Nga sử dụng hạt nhân sẽ kích động NATO, chứ không phải khiến liên minh lùi lại.

Nếu NATO quyết định phản công nhân danh Ukraine, thì sẽ có nhiều câu hỏi đặt ra: liệu họ có sử dụng vũ khí hạt nhân hay không, và nếu có thì bằng cách nào. Quan niệm phổ biến nhất là một cuộc phản công hạt nhân ăn miếng trả miếng, tiêu diệt các mục tiêu của Nga tương xứng với những mục tiêu mà cuộc tấn công ban đầu của Nga đã nhắm vào. Đây là phản ứng theo bản năng, nhưng kịch bản này không hấp dẫn, vì nó dẫn đến các cuộc tấn công qua lại, trong đó không bên nào bỏ cuộc và cuối cùng cả hai bên đều bị tàn phá.

Ngoài ra, Washington có thể đáp trả bằng các cuộc tấn công hạt nhân trên quy mô lớn hơn so với cuộc tấn công ban đầu của Nga, đe dọa gây thiệt hại áp đảo cho Moscow nếu họ tiếp tục dùng đến tấn công hạt nhân hạn chế. Phương án ‘nặng đô’ này có một số rắc rối. Thứ nhất, nếu được sử dụng để chống lại các lực lượng Nga đang ở bên trong Ukraine, vũ khí hạt nhân của Mỹ sẽ gây ra thiệt hại lớn cho chính đồng minh của họ. Đây không phải là một vấn đề mới. Trong Chiến tranh Lạnh, các chiến lược gia chỉ trích việc dựa vào vũ khí hạt nhân chiến thuật để chống lại lực lượng Liên Xô xâm lược từng châm biếm rằng, “Ở Đức, các thị trấn chỉ cách nhau hai kiloton.” Tuy nhiên, sử dụng vũ khí hạt nhân chống lại các mục tiêu bên trong nước Nga sẽ làm tăng nguy cơ nổ ra chiến tranh không giới hạn.

Vấn đề thứ hai đối với các cuộc tấn công hạt nhân chiến thuật qua lại là Nga sẽ có lợi thế hơn, vì nước này sở hữu nhiều vũ khí hạt nhân chiến thuật hơn Mỹ. Tính bất đối xứng đó sẽ đòi hỏi các nhà hoạch định chính sách của Mỹ phải sớm sử dụng đến cái gọi là vũ khí chiến lược (tên lửa liên lục địa hoặc máy bay ném bom) để duy trì ưu thế. Quyết định đó đi kèm nguy cơ mở đường cho hủy diệt hoàn toàn lãnh thổ của các cường quốc. Do đó, cả phương án ăn miếng trả miếng lẫn phương án trả đũa không cân xứng đều tiềm ẩn những rủi ro cao đáng kinh ngạc.

Một lựa chọn ít nguy hiểm hơn sẽ là đáp trả tấn công hạt nhân bằng cách phát động một chiến dịch không kích bằng vũ khí thông thường, nhắm vào các mục tiêu quân sự của Nga, và huy động lực lượng mặt đất để triển khai vào chiến trường Ukraine. Điều này sẽ cần đi đôi với hai tuyên bố công khai mạnh mẽ. Đầu tiên, để gạt bỏ những quan điểm coi phương án rủi ro thấp này là yếu, các nhà hoạch định chính sách NATO phải nhấn mạnh rằng công nghệ chính xác hiện đại khiến vũ khí hạt nhân chiến thuật trở nên không cần thiết cho việc tấn công hiệu quả các mục tiêu từng được coi là chỉ có thể bị tấn công bởi vũ khí hủy diệt hàng loạt. Điều đó sẽ khiến hành động sử dụng vũ khí hạt nhân của Nga trở thành một bằng chứng củng cố, không chỉ cho sự man rợ, mà còn cho cả sự lạc hậu về quân sự của nước này. Việc tham gia trực tiếp vào cuộc chiến ở cấp độ thông thường sẽ không thể hóa giải được sự hoảng loạn ở phương Tây. Nhưng điều đó có nghĩa là Nga sẽ phải đối mặt với viễn cảnh chiến đấu chống lại một NATO cơ bản áp đảo họ về lực lượng phi hạt nhân, được hỗ trợ bởi khả năng

trả đũa hạt nhân, và rất có thể sẽ không kiềm chế nếu Nga chuyển hướng tấn công hạt nhân chống lại Mỹ chứ không phải lực lượng Ukraine. Thông điệp quan trọng thứ hai cần nhấn mạnh là bất kỳ hành động hạt nhân nào sau đó của Nga cũng sẽ kích động đòn trả đũa hạt nhân từ Mỹ.

Kịch bản chiến tranh thông thường này gần như không hề hấp dẫn. Chiến tranh trực tiếp giữa các cường quốc, dù bắt đầu ở bất kỳ cấp độ nào, cũng có nguy cơ leo thang dẫn đến hủy diệt hàng loạt. Một chiến lược như vậy sẽ yếu thế hơn là một chiến lược trả đũa, và sẽ làm trầm trọng thêm nỗi tuyệt vọng của người Nga – ngày càng lo lắng thua cuộc, thay vì giải tỏa nỗi lo ấy – theo đó buộc họ phải đặt động cơ leo thang ban đầu của mình bên cạnh quyết định ‘nhân đôi tiền cược’ và sử dụng nhiều vũ khí hạt nhân hơn. Giải pháp sẽ là sự kết hợp giữa phản ứng quân sự của NATO với một đề nghị thương lượng có chứa nhiều nhượng bộ bên ngoài nhất có thể, để Nga có thể rút lui trong danh dự. Ưu điểm chính của kịch bản thông thường này đơn giản là nó sẽ không rủi ro như lựa chọn không làm gì (yếu hơn), hoặc lựa chọn hạt nhân (mạnh hơn).

Tình thế lưỡng nan của phương Tây

Trong trường hợp Nga kích nổ hạt nhân, NATO sẽ có hai mục tiêu mâu thuẫn với nhau. Một mặt, liên minh sẽ muốn phủ nhận bất kỳ lợi ích chiến lược nào mà Moscow có thể thu được từ vụ nổ; mặt khác, họ sẽ muốn tránh leo thang hơn nữa. Tình thế lưỡng nan này càng nhấn mạnh điều đã rõ ràng, là phải làm suy giảm tối đa động cơ của Moscow trước lựa chọn hạt nhân ngay từ đầu.

Để đạt được mục tiêu đó, NATO không chỉ nên đưa ra những lời đe dọa trả đũa đáng tin cậy, mà còn phải vun đắp sự ủng hộ từ các bên thứ ba mà Putin muốn giữ cho không gia nhập phương Tây. Cho đến nay, Moscow đã sống sót vì Trung Quốc, Ấn Độ, và các nước khác từ chối hoàn toàn việc tham gia chiến dịch trừng phạt kinh tế do phương Tây áp đặt. Tuy nhiên, những người lựa chọn đứng bên ngoài này vẫn có lợi ích trong việc duy trì sự cấm kỵ hạt nhân. Họ có thể bị thuyết phục phải tuyên bố rằng, việc tiếp tục hợp tác kinh tế với Nga phụ thuộc vào việc nước này hạn chế sử dụng vũ khí hạt nhân. Vì chỉ là một tuyên bố về một sự kiện vẫn còn mang tính giả thuyết, các nước trung lập có thể coi đây là một hành động với rủi ro thấp, một cách để khiến phương Tây không chỉ trích họ, bằng cách nhắc đến một tình huống mà họ không mong đợi xảy ra.

Washington sẽ luôn giữ cho các lời đe dọa đã được đưa ra và các chiến lược của họ đủ mơ hồ, để tạo ra sự linh hoạt và mở đường vượt qua khó khăn. Tuy nhiên, bất kỳ lời đe dọa hạt nhân nào nữa của Putin cũng sẽ trở thành lời nhắc nhở đơn giản nhưng mạnh mẽ cho Washington về một điều mà Putin hiểu, nhưng cho rằng phương Tây không nhận ra, rằng Nga hoàn toàn dễ bị tổn thương trước đòn trả đũa hạt nhân, và như các thế hệ

nhà tư tưởng và học giả hai bên vẫn luôn nhắc đi nhắc lại, chiến tranh hạt nhân là một cuộc chiến trong đó không có người chiến thắng.

* Richard K. Betts là Giáo sư về Khoa học Chiến tranh và Hòa bình tại Đại học Columbia và là nghiên cứu viên cao cấp tại Hội đồng Quan hệ Đối ngoại.

<https://nghiencuuquocte.org/2022/07/19>